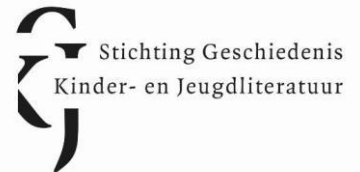

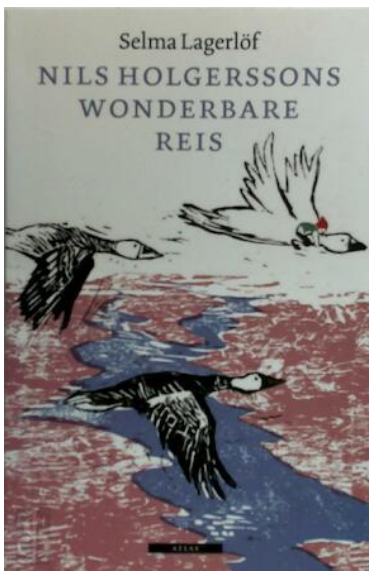
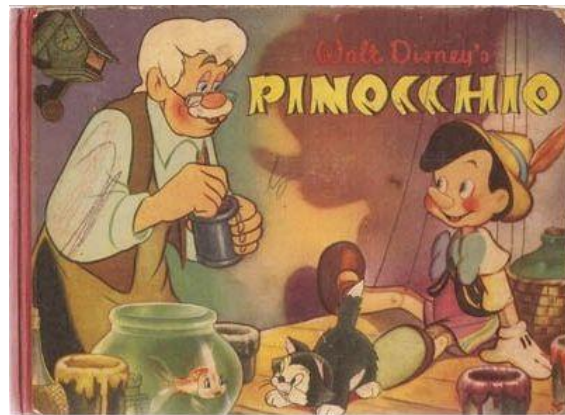
SGKJ-Nieuwsbrief 54

1 november 2023

Nieuws uit het SGKJ-bestuur

De herfst heeft inmiddels zijn intrede gedaan en dat betekent ook weer meer dagen met grijze luchten, regen en wind. Dergelijke dagen, waarop de activiteiten zich vaak meer binnenshuis afspelen, lenen zich goed voor het lezen en onderzoeken van oude kinderboeken. En natuurlijk ook voor het doornemen van een nieuwe editie van de *SGKJ-Nieuwsbrief*. Ook voor deze editie heeft Jeannette Kok weer vele nieuwtjes en wetenswaardigheden verzameld. Dank daarvoor!

Het bestuur kijkt terug op een geslaagde excursie op 21 september j.l. naar het Allard Pierson in Amsterdam, waar de tentoonstelling *Burgzorgs Blik* is bezocht. Verzamelaar Ricardo Burgzorg hield daarbij een inleiding over zijn collectie kinderboeken die ontwikkelingen in de verbeelding van mensen van kleur laat zien.

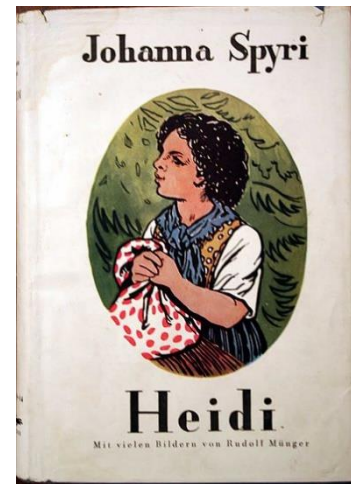
Op dit moment kijken we uit naar de studiedag in de Universiteitsbibliotheek Leiden op 10 november. Een aantal gerenommeerde sprekers zal die dag een of meerdere aspecten rond het thema 'Koloniale jeugdboeken vanuit hedendaags perspectief' belichten. Een actueel thema dat wellicht stof tot discussie zal geven.

Inmiddels is het programma voor de voorjaarsstudiedag 2024 ook rond. Deze vindt op 12 april plaats in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag. Het thema van deze dag is 'Illustraties' (werktitel). SGKJ-vriend Saskia de Bodt zal daarbij de openingslezing verzorgen, die gebaseerd zal zijn op haar nieuwste boek, *Springlevend*. In deze publicatie wordt ingegaan op de wijze waarop de betekenis van twaalf klassieke boeken uit de wereldliteratuur, waaronder *Pinokkio*, *Heidi* en *Nils Holgersson*, door de jaren heen is veranderd. Graag feliciteert het bestuur Saskia en haar

medeauteurs met de verschijning van dit fraaie boek. Verderop in deze Nieuwsbrief vindt u een bespreking ervan. Als u deze Nieuwsbrief ontvangt, kijken we al enigszins vooruit naar de jaarwisseling. Ook dit jaar kunnen de SGKJ-vrienden een Nieuwjaarsgeschenk tegemoet zien. De auteur en het onderwerp van het boekje zijn altijd een verrassing, maar we kunnen al wel verklappen dat het weer een mooie en interessante uitgave belooft te worden.

Voor nu wens ik iedereen veel leesplezier met deze Nieuwsbrief.

Janneke van der Veer, voorzitter SGKJ

SGKJ-activiteiten

Aanbieding

De secretaris van de SGKJ heeft nog oude exemplaren van ons tijdschrift *SGKJ-Berichten* en oude [Nieuwjaarsgeschenken](#) beschikbaar. Vrienden van de SGKJ kunnen Nieuwjaarsgeschenken opvragen tegen betaling van €7,50 per exemplaar (incl. verzendkosten). Een mailtje naar StichtingGKJ@gmail.com is voldoende. U hoort dan of we uw verzameling kunnen aanvullen. Van de nummers 1, 2, 3 en 5 hebben we nu al geen exemplaren over. U kunt het bedrag daarna op NL88 INGB 0002348552 t.n.v. Stichting Geschiedenis Kinder- en Jeugdliteratuur te Nieuw Balinge overmaken.

Rectificatie

In het vorige nummer hebben we abusievelijk aangegeven dat *Indische jeugdliteratuur, geannoteerde bibliografie van jeugdboeken over Nederlands-Indië en Indonesië, 1825-1991* van Dorothée Buur (1992) nog niet digitaal beschikbaar was. Gelukkig is dit naslagwerk [hier](#) wel te vinden. Met dank aan Adriaan Plak.

Blogs

Op de SGKJ-website staan weer diverse zeer leeswaardige nieuwe blogs: [Vier maal J en Janus](#) - Kinderboekenweekgeschenk 1963 door Janneke van der Veer; [Bij ons thuis](#) in de boeken van To Hölscher door Irene Annegarn; [Kinderboekenweekgeschenken](#), een Nederlandse traditie sinds 1955 en [Een opvallend prentenboek](#) uit 1977 van een Russische uitgeverij, beide door Toin Duijx.

Nieuws

Delpher

Er zijn bijna 113.000 'nieuwe' tijdschriftafleveringen in **Delpher** te vinden en onder de 343 titels zijn ook kinder- en jeugdbladen te vinden zoals *De kinderwereld*, *Weekblad voor de jeugd*, *Jeugd*, en *Het weekblaadje voor de Roomsche jeugd*.

Grasduinen in alle nieuwe tijdschriften kan [hier](#). In de lijst met alle titels zijn de jeugdtijdschriften te vinden.

Hierbij een afbeelding in kleur uit *De Kinderwereld* jaargang 1, 1894.

In het laatste nummer van *Het weekblaadje voor de Roomsche jeugd* van 25-10-1941 staat een stripverhaal door Frans Funke.

Termenlijst

Er is een online termenlijst samengesteld voor **historisch populair drukwerk** in Europa. Wat is het verschil tussen een journal en een gazette? Bestonden centsprenten of penny prints ook in vroegmodern Spanje en hoe heetten ze dan? Wanneer verschenen de eerste kinderboeken in Europa? De nieuwe online [Glossary of Early Modern Popular Print Genres](#), ontwikkeld door boekhistorici Jeroen Salman en Andrea van Leerdam, biedt antwoord op dit soort vragen. De site werpt zo licht op de vormen van drukwerk die onder brede lagen van de bevolking in vroegmodern Europa kennis en nieuws overbrachten, de publieke opinie beïnvloedden, religieuze en sociale identiteit hielpen vormen en vermaak boden.

Al snel na de uitvinding van de boekdrukkunst rond 1450 kwamen in Europa allerlei soorten populair drukwerk op: gedrukt in de volkstalen in plaats van het Latijn, in relatief goedkope uitvoeringen, gericht op een breed publiek. Vaak waren het kleine boekjes of losse bladen met inhoud gericht op bijvoorbeeld devotie (o.a. gebeden), instructie (o.a. pesttraktatjes, kookboeken, abc-boekjes), actualiteit (nieuws, polemieken, verordeningen) of vermaak (spellen, liedjes).

Europees onderzoeksnetwerk

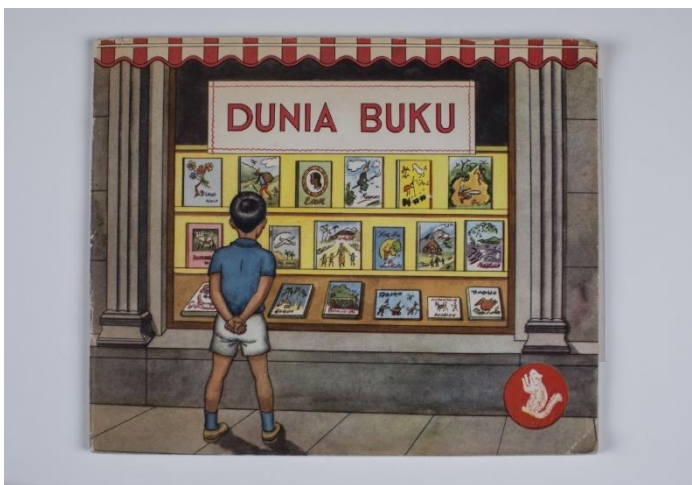
Vanuit een Europees perspectief zijn er niet alleen verrassende parallellen ontdekt tussen genres van goedkoop drukwerk in verschillende talen, maar ook duidelijke regionale verschillen. Veel onderzoek hiernaar is in de afgelopen jaren verricht door leden van het netwerk European Dimensions of Popular Print Culture (EDPOP), een initiatief van Jeroen Salman. De online glossary is tot stand gekomen met bijdragen van veel van deze onderzoekers. (info overgenomen van website Universiteit van Utrecht)

In het CBK wordt ook gebruik gemaakt van een termenlijst: de **genrethesaurus**. Een lijst met termen voor groepen boeken, zoals 'historische verhalen', 'tekstloze prentenboeken' en 'pop-up boeken'. Bedoeld om in grote collecties boeken te kunnen selecteren voor onderzoek en voor museaal gebruik.

Op de website van de Koninklijke Bibliotheek is de [genrethesaurus](#) te vinden, kijk onderaan de pagina voor de lijst en een uitleg erbij. De genrethesaurus heeft bij een aantal termen de term in een andere taal toegevoegd, maar helaas: er is geen Europees netwerk voor collecties oude kinderboeken en de ontsluiting ervan.

Tentoonstellingen

Museum van het boek

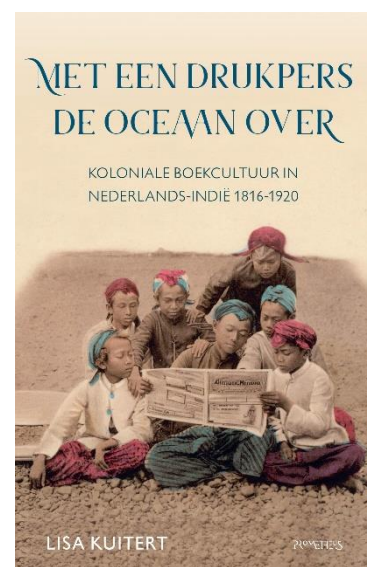

Tot 25 februari 2024 is in Huis van het boek de tentoonstelling [Gordel van papier](#) te zien, over de opkomst van het gedrukte boek in Indonesië. Het gaat over de periode 1816-1957, de tijd waarin Nederland het eilandrijk onder de naam 'Nederlandsch-Indië' gekoloniseerd had tot aan het moment dat alle Nederlandse bedrijven daar genationaliseerd werden. Er is ook aandacht voor het 'Indische'

leesplankje waarop de afbeeldingen een beeld van 'tempo doeloe' laten zien, en voor school- en prentenboeken. Zie [SGKJ-Nieuwsbrief 53](#) met enkele voorbeelden daarvan. De tentoonstelling is gebaseerd op het boek *Met een drukpers de oceaan over* van Lisa Kuitert en het lopende onderzoek van Eline Kortekaas.

Samen zijn zij de gastcuratoren van deze tentoonstelling, die tot stand komt in samenwerking met de Universiteit van Amsterdam, de Koninklijke Bibliotheek en de Universitaire Bibliotheken Leiden.

De tentoonstelling vloeit voort uit het NWO-onderzoek *Decolonizing knowledge. Postcoloniality and the making of modern Indonesia's knowledge culture, 1945-1970*. Een van de projecten hieruit betreft de uitgeverijen. Eline Kortekaas heeft zich de afgelopen jaren verdiept in de boekcultuur in Indonesië 1945-1965, waarbij zij in het bijzonder onderzoek heeft gedaan naar de Nederlandse uitgeverij W. Van Hoeve. Zij hoopt dit onderzoek nog dit jaar af te ronden. (info website museum)

Verwacht: in maart 2024 opent Museum [Huis van het Boek](#) in Den Haag een tentoonstelling naar aanleiding van het nieuwe boek van Saskia de Bodt *Springlevend*. Bruiklenen daarvoor komen onder andere uit de collectie van de Koninklijke Bibliotheek.

Stichting 't Oude Kinderboek Lochem

Van 20 oktober tot 15 november is in [Uitleenmuseum StOK](#) te Lochem de expositie *Een heidens karwei! Zendingsverhalen voor kinderen* georganiseerd.

Een heidens karwei!
Tentoonstelling over jeugdzendingsverhalen, nu te zien in Stichting 't Oude Kinderboek (StOK) te Lochem.

Anderhalve eeuw jeugdboeken over verre, vreemde landen, zendingen en arme kinderen, die nog niet van de Bijbel gehoord hadden.

Voor het eerst worden boekjes over de zending geschreven voor kinderen samengebracht met originele voorwerpen uit de landen waar deze verhalen spelen.

In de loop van de tijd zijn honderden jeugdboekjes, waarin over het werk van de zending en de zendingen werd verteld, verschenen. Zo werden kinderen al vroeg vertrouwd gemaakt met de zending. In de tentoonstelling wordt een overzicht gegeven van de ontwikkeling van dit genre kinderboeken. Wat het nog interessanter maakt, is dat bij de boekjes voorwerpen waarover in de boekjes wordt verteld, tentoongesteld worden. Een tentoonstellingsgidsje – te koop voor slechts twee euro - leidt u langs de boekjes en de voorwerpen. Het [Zendingserfgoedhuis](#) te Zuidland, dat de expositie samenstelde, bezit een grote collectie voorwerpen van zendingen en van de gebieden waar zij werkten. Ter gelegenheid van deze tentoonstelling verschijnt tevens een boek met

achtergrondinformatie over schrijvers, illustratoren en uitgevers van zendingsverhalen. Ook dit boek is te koop op de tentoonstellingslocatie.

Het Museum StOK, in het Stadshuis aan de Markt 3 te Lochem, is de eerste locatie waar de expositie te zien is en het heeft daarmee de landelijke primeur. Daarna gaat deze tentoonstelling in estafette naar nog drie andere locaties in het land. De tentoonstelling zal tot en met 15 november te zien zijn in Lochem. (Persbericht)

Uitleenmuseum StOK, Het Stadshuis Markt 3, Lochem. Tel. 0612494938.

Het boek (zie de rubriek Vakliteratuur) is te koop via de website van het Zendingserfgoedhuis voor € 15,- (exclusief verzendkosten).

Internet

Boeken maken

Een erg leuke en informatieve aflevering van het programma [Het Klokhuis](#) over 'boeken maken'. Geschreven door monniken en nonnen en gedrukt door boekdrukkers. Met een kijkje in deze geschreven boeken in het Museum van het Boek door Rickey Taks, met een presentatie van bijzondere boekvormen door Karin Vingerhoets in de Koninklijke Bibliotheek, met een gastoptreden van Hieronymus van Alphen en een interview met Moon Brouwer, maker van een pop-up boek over onze hersenen.

Buitenlandse organisaties

Children's Books History Society

In een nieuwsbrief van [The Alliance of Literary Societies](#) (onder meer over Lewis Carroll) staat een nieuwtje over de *Children's Books History Society*, onze Engelse tegenhanger. "We are delighted to welcome Susan Bailes, of the [Children's Books History Society](#), to the ALS committee". Susan Bailes woont in Londen en is ook Liaison Officer *Friends of the Osborne and Lillian H. Smith Collections* in Toronto. Misschien is het mogelijk informatie uit te wisselen met deze Engelse organisatie, maar op een mail is helaas nog niet gereageerd.

Vrienden helpen vrienden

Jelleke Claassen is voor haar vader op zoek naar een boek, dat toen hij het rond zijn 14e jaar las veel indruk op hem maakte. Dit jeugdboek voor 14+ verscheen vóór 1975. Het verhaal gaat over twee vrienden die een tocht maken in de bergen. Ze zijn door een touw met elkaar verbonden. Dan valt er een in een ravijn en de ander glijdt langzaam ook naar de rand toe. Degene die hangt, snijdt zichzelf dan los met een mes en valt te pletter. Hij redt op die manier het leven van zijn vriend. Informatie graag naar jellekefrederic@home.nl.

Vakliteratuur

Springlevend : Hoe klassieke boeken van betekenis veranderen / door Saskia de Bodt. – Medeauteurs: Annemiek Overbeek, Fia Dieteren, Henk van der Liet, Anna C. Koldewij. Hoogland & Van Klaveren, 2023. – 253 blz. - ISBN: 978 90 8967 420 3 ; € 29,90.

Op 3 november 2017 nam Saskia de Bodt afscheid van de Universiteit van Amsterdam als bijzonder hoogleraar Illustratie. Bij die gelegenheid werd ze onder meer verrast met de publicatie *De verbeeld[er]* : *Boekillustratie en beeldende kunst*, samengesteld door haar man Jos Koldewij en haar dochter Anna Koldewij. Ze was zeer content met het boek, waarin vele aspecten van het vak van illustreren worden belicht en waarin verschillende vooroordelen waartegen de afscheidnemende hoogleraar steeds had gestreden, teniet worden gedaan. Een van die vooroordelen betrof de opvatting dat illustraties uitsluitend voor kinderen worden gemaakt en niet tot

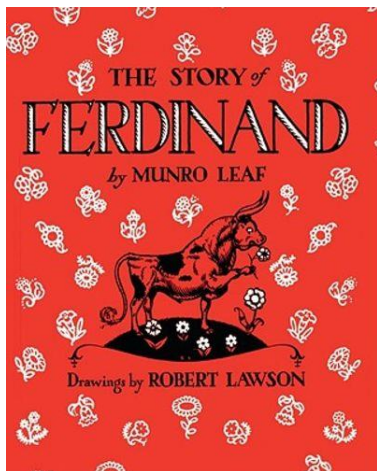
het domein van de kunst worden gerekend. Lof dus voor deze uitgave, maar wat had Saskia de Bodt er zelf graag een bijdrage aan geleverd, schrijft ze in het dankwoord van *Springlevend*, de publicatie waarmee ze als het ware reageert op het haar in 2017 toebedeelde geschenk.

In *Springlevend* wordt besproken hoe de betekenis van twaalf klassiekers uit de wereldliteratuur in de loop der tijd is veranderd. Saskia de Bodt neemt daarbij, naast de inleiding en de epiloog, zeven boeken onder de loep, voor de overige vijf tekenen Fia Dieteren, Henk van der Liet, Anna Koldewij en Annemiek Overbeek.

Uitgangspunt in de verschillende hoofdstukken is het zogenaamde literair cultuurtoerisme. Het gaat om boeken 'die door het toerisme zijn omarmd of die op een andere manier levend zijn gebleven in het huidige gedachtegoed', stelt De Bodt in de inleiding, waarin ze ook vertelt over haar eigen ervaringen als literair toerist in het Britse Lake District. In de epiloog krijgt dat een vervolg met een verslag over haar literaire reisavonturen in Zweden. Vanzelfsprekend vormen de toeristische attracties rond het werk van Astrid Lindgren daarin de kern.

Zoals gezegd passeren twaalf klassieke boeken de revue in *Springlevend: Mon village* (1913) van l' Oncle Hansi (pseudoniem van Jean-Jacques Waltz), *Pinokkio* (1883) van C. Collodi, *De kleine zeemeermin* (1837) van Hans Christian Andersen, *Peter Rabbit* (1902) van Beatrix Potter, *Bambi* (1923) van Felix Salten, *Max und Moritz* (1865) van Wilhelm Busch, *Heidi* (1880) van Johanna Spyri, *Ferdinand de Stier* (1936) van Munro Leaf, *Huckleberry Finn* (1884) van Mark Twain, *Het Kleine Huis in het Grote Bos* (1932) van Laura Ingalls Wilder, *Nils Holgersson* (1906) van Selma Lagerlöf en *De Moemins* (1945) van Tove Jansson. Geen Nederlandse titels dus.

In een interview in *de Volkskrant* (30 september 2023) zegt Saskia de Bodt hierover: 'Omdat wij zo'n wereldberoemd verhaal niet hebben.' Alleen *Nijntje* van Dick Bruna zou dat misschien zijn, maar de serie boekjes over dit konijntje achtte zij niet geschikt voor het doel van het boek, omdat alles aan *Nijntje* altijd hetzelfde is gebleven. 'De kracht van *Nijntje* is dat het een grafisch ontwerp is, een icoontje bijna', wat mede te danken is aan Bruna's uitgeverij die de auteursrechten scherp bewaakt en parodieën niet toestaat.

In het tonen van de ontwikkelingen in de beeldvorming rond de gekozen boeken zijn De Bodt en haar collega-auteurs zeker geslaagd. Ze doen dit in een context van biografische gegevens van auteurs, illustratoren en bewerkers, en andere cultuurhistorische achtergronden. We laten hier twee voorbeelden zien. Allereerst *De kleine zeemeermin*, een sprookje van Hans Christian Andersen (1805-1875) over een zeemeermin die verlangt naar het leven bij de mensen. In de oorspronkelijke versie van Andersen is het slot nogal dramatisch: de zeemeermin maakt een einde aan haar leven en offert zich daarmee op ten faveure van de prins op wie ze verliefd is. Het is een einde dat past bij de negentiende-eeuwse opvattingen. De zeemeermin ziet af van haar geliefde en zal daarvoor worden beloond in het hiernamaals. Hoe anders is het romantische einde in de bewerking van Walt Disney, zo'n 150 jaar later. In de Disney-film *The Little Mermaid* uit 1989 is wel sprake van een happy-end.

Interessant is ook de wijze waarop het bekende beeldje van de kleine zeemeermin in

Andersen's sprookjes dl. 3 Bew.
Gouverneur, 1891

Kopenhagen, in 1913 gemaakt door Evard Eriksen (1876-1959), heeft bijgedragen aan de popularisering van het sprookje. Het in opdracht van een rijke bierbrouwer gemaakte beeld trok aanvankelijk niet erg de aandacht, maar dat veranderde toen een Deens Bureau voor Toerisme het halverwege de jaren zestig opnam in een toeristisch programma. De verbinding van het beeld met het sprookje versterkte de wijze waarop de Denen zich graag tonen: 'klein, eenvoudig, met een open blik op de wereld en verbonden met de Deense natuur en cultuur', aldus auteur Henk van der Liet. Die ontwikkeling ging in de eenentwintigste eeuw nog een stap verder: *De kleine zeemeermin* werd opgenomen in de canon van de twaalf belangrijkste literaire werken in Denemarken en behoort thans tot de lesstof in inburgeringscursussen.

Het tweede voorbeeld betreft *Het Kleine Huis in het Grote Bos* van Laura Ingalls Wilder (1867-1957). De achtdelige serie, gebaseerd op de dagboeken van de schrijfster, beschrijft het spannende en vooral ook harde leven van een pioniersgezin in het Amerikaanse Midden-Westen. Van meet af waren de boeken populair, vooral doordat ze verbonden werden met de historische wortels van de Verenigde Staten. Onder invloed van televisieseries, films, een literaire 'roadtrip' en vele vormen van merchandising groeide de populariteit door de jaren heen. Er kwam echter ook kritiek, eerst uit feministische hoek, later van onderzoekers die zich stoorden aan het beeld dat werd geschetst van de 'native Americans'. Dat leidde er zelfs toe dat de naam van de Laura Ingalls Wilder Award, een belangrijke kinderboekprijs in de VS, in 2018 werd veranderd in Children's Literature Legacy Award.

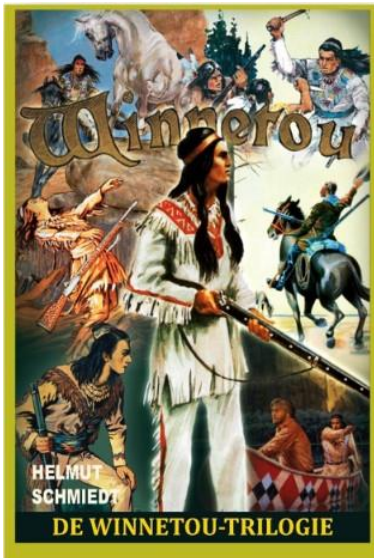

Andere tijden, andere opvattingen, ook ten aanzien van klassieke boeken. Dat is hetgeen de auteurs in *Springlevend* laten zien. Zij doen dit op een toegankelijke wijze, wat het boek interessant maakt voor een breed publiek. Zeker niet alleen voor literatuuronderzoekers en anderen met een diepgaande literaire belangstelling. Daarbij maken de vele illustraties en de smaakvolle vormgeving de publicatie extra aantrekkelijk. Bovendien worden bij elk van de besproken titels toeristische tips gegeven. Een stimulans om met eigen ogen te gaan aanschouwen wat er is geworden van de klassiekers.

[Deze bespreking is eerder gepubliceerd op Boekenbijlage.nl]

Janneke van der Veer

De Winnetou-trilogie : over Karl May's beroemdste roman / Prof. Dr. Helmut Schmiedt ; vertaling Ger Tielen en Jet Quadekker. - Karl May Vereniging, 2023.- 213 p. - ISBN 978-90-79728-26-8 ; € 20,-. Oorspr. uitgave 2018.

De Nederlandse vertaling van het standaardwerk van Helmut Schmiedt is gepresenteerd op een mini-symposium van de Universiteit Utrecht op 27 oktober 2023. 125 jaar na publicatie van de driedelige roman *Winnetou* onderzoekt Helmut Schmiedt wat de uitzonderlijk succesvolle roman nu zo onderscheidt, en hoe de mythe van de titelfiguur Winnetou zo'n vlucht heeft kunnen nemen. Hierbij worden onvermoede literaire kwaliteiten zichtbaar, evenals originele cultuurhistorische samenhangen.

Toelichting

Hoe kan het dat Duitslands meest gelezen schrijver Karl May en zijn beroemdste roman *Winnetou* in met name Duitsland, Nederland en België onderwerp van zulke hevige controverses zijn geworden? En dat Karl May 111 jaar na zijn dood blijkbaar nog een enorme schare van fans heeft? *Winnetou* leeft voort in nieuwe bewerkingen, film, theater en openluchtspelen die jaarlijks miljoenen lezers/bezoekers tellen. In Nederland is in 2021 het eerste deel van *Winnetou* in een schitterende nieuwe vertaling verschenen. Hoe verhoudt zich dit tot de actuele discussies over bijvoorbeeld culturele toe-eigening? In zijn boek *De Winnetou-trilogie* behandelt de Duitse literatuurwetenschapper Helmut Schmiedt allereerst de ontstaansgeschiedenis van het driedelige werk en de achtergronden van de in armoede opgegroeide schrijver. Zulks in een land en in een tijd en onder economische omstandigheden waarin Amerikaromans aan een groeiende behoefte voldoen van massale dromerijen over migratie naar Noord-Amerika: het land van de indianen. Schmiedt laat de reflecties zien van de persoonlijke biografie van May in de complexe roman, en van zijn bronnen en rijpende inzicht in koloniale ontwikkelingen, die hem uiteindelijk tot een pleitbezorger van vrede en verzoening maken. Bovenal echter liggen May's vertelkracht en suggestieve vermogens aan de basis van zijn succes. Schmiedt verklaart het *isgelijkteken* dat Karl May plaatste tussen zichzelf als schrijver, als persoon en als de romanfiguur Old Shatterhand. Dit zou May uiteindelijk duur komen te staan, toen zijn façade van authenticiteit werd ontmaskerd. Wat overbleef was het werk van een kundig en fantasierijk schrijver die generaties van lezers heeft geboeid en beïnvloed. Met positieve en negatieve connotaties, want er is voor alle gezindten wel wat te halen in de verhalen. Met zijn uitgebreide beschouwing van de roman vanuit literair-wetenschappelijke, maatschappelijk-historische en psychologische inzichten vertelt Schmiedt het eerlijke verhaal over Karl May. En dat hebben we nodig om May te kunnen begrijpen, relativeren en bekritisieren, maar ook te waarderen als uiterst opmerkelijke passant in de literatuurgeschiedenis, waarvan het werk onlosmakelijk deel is gaan uitmaken van het Nederlandse culturele erfgoed.

Ger Tielen

Een heidens karwei! Zendingsverhalen voor kinderen: geschiedenis, beeldvorming, verspreiding, auteurs, illustratoren en uitgevers van het jeugdzendingsboek (1850-2000) / red. Huub Lems en Henk ten Napel. – Zuidland : Stichting Zendingserfgoed, 2023. – (Zendingserfgoedreeks 5) - 144 p. ; ill., 24 cm. ISBN 978-90-833568-1-5 ; € 15,- (exclusief verzendkosten).

Uitgave bij de gelijknamige reizende tentoonstelling, die tot 15 november bij StOK in Lochem te zien is.

In deel 1 behandelt Cees Houtman geschiedenis, beeldvorming, traktaatjes en zendingsboekjes. Hylkje Steensma beschrijft taak en karakter van de zending, het beschreven en afgebeelde kind, de karaktereigenschappen en geloofsbeleving van de heidenen. Deel 2 gaat over de *Printbijbel* en het *Groot ABC- of Haneboek*, over zendingsonderwijs, zendingsbladen en kinderzendingsgenootschappen. Deel 3 behandelt de auteurs, onder andere A. Norel-Straatsma die een boek uit het Engels vertaalde over *Mary Jones*, 'die de Bijbel zo goed kende'. Veelschrijver en zendingman ds. P.M. Legêne (38 titels in het CBK) wordt beschreven door Benoît Verstraete-Hansen, die aan een proefschrift over hem werkt. In deel 4 komen de

illustratoren en de uitgevers aan de orde. Van veel voetnoten voorziene uitgave, gebaseerd op onderzoek bij onder meer het Nederlands Bijbelgenootschap. Ook van de website <https://www.achterderug.nl/> is gebruik gemaakt.

Ook in dit boek wordt duidelijk hoe kinderen in het verleden 'met de paplepel' een beeld kregen voorgeschoteld van 'de ander'; in dit geval van kinderen in verre landen.

Was getekend, Marten & Phiny / samenstelling: Arnoud Alderlieste en Paul Verhaak. – Zoeterwoude, Stichting [Museum 'De Bommelzolder'](#), 2023. - 224 p. ; ill. 22x31 cm. ISBN 978-90-79461-03-5 (geb.)

Jubileumuitgave ter gelegenheid van het vijftienvijftigjarig bestaan van museum 'De Bommelzolder' 1998-2023.

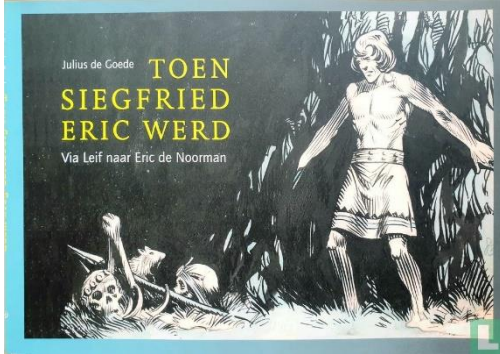
Naast strips maakte het echtpaar Marten Toonder en Phiny Dick duizenden illustraties voor jeugd- en andere boeken. Deze illustraties zijn verzameld door Arnoud Alderlieste en Paul Verhaak, en zijn nu in boekvorm uitgegeven.

Het boek bevat een compleet overzicht van de illustraties en boekomslagtekeningen die Phiny en Marten hebben gemaakt ten behoeve van vooral kinderboeken. Het Museum laat weten

dat hiermee dit deel van het werk van Toonder en zijn vrouw voor een groot publiek

zichtbaar blijft voordat het 'in de krochten van allerlei archieven' verdwijnt. Het boek is verkrijgbaar door bestelling bij het Museum.

Toen Siegfried Eric werd / Julius de Goede ; illustraties van Hans Kresse. - Utrecht : Julius de Goede, 2023. - 64 p. - 21x30 cm. - 978-90-6967-088-1 (paperback)

Onder liefhebbers is wel bekend dat Hans Kresse aan het eind van de oorlog bezig was met een eigen verhaal over een jonge Noorman, *Leif* geheten, toen Toonder hem zijn Atlantisverhaal wilde laten maken. Hun verhalen werden gecombineerd en Leif werd Eric de Noorman genoemd.

Anderhalf jaar eerder had Kresse voor de Toonder Studio's het stripverhaal *Siegfried* getekend voor het foute kinderkrantje *Jeugd*. Daarna was hij nog even bezig geweest met een nieuw verhaal over Siegfried. Maar met de bevrijding in zicht besloot de tekenaar zijn held een nieuwe identiteit te geven: Leif de Noorman.

Nu ik er nog ben : autobiografische columns / Dick Matena ; redactie: Rob van Bavel, Kurt Morissens. - Oosterhout : Uitgeverij L. [2023]. - 204 p. ; ill., foto's. - 22 cm. ISBN 978-90-8886-854-2 (paperback) ; € 22,95.

Bespreking in *Tzum* door Stefan Nieuwenhuis:

'Recht voor z'n raap, zonder omhaal en met een paar drankjes achter de kiezen. Dick Matena bereikte onlangs de gezegende leeftijd van tachtig jaar, waarvan hij driekwart doorbracht in de vaderlandse stripwereld. De stripmaker met een even kleurrijk verleden als oeuvre is nogal een figuur, uitgesproken en zonder gêne. (...)

Matena heeft een vlotte pen en een scherpe mening, en omgekeerd. Hij deinst er niet voor terug om af te rekenen met flapdrollen en vooral met figuren die zichzelf belangrijker vinden dan ze in Matena's ogen zijn. Mensen van het Stripschap, Yves Sente en Kees Kousemaker krijgen bijvoorbeeld regelmatig onder uit de zak. Heel soms neemt hij

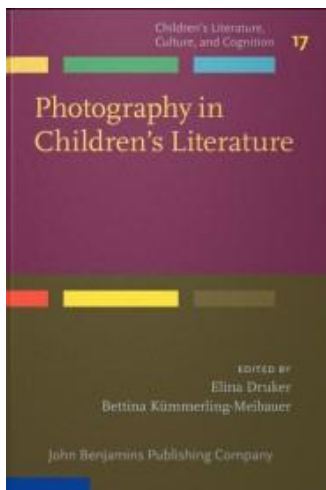
even gas terug, dan weet hij het even niet zeker meer. Het zijn de momenten dat zijn forse drankiname zijn herinneringen beneveld heeft. (...)

Nu ik er nog ben is klassiek van opzet, dus inclusief historische fotokatern, met foto's van de jonge snaak, de drieste twintiger, de vader van zes tot en met de gelauwerde auteur die hij nu – nog steeds – is. Verderop is er een katern met even charmante als onbeholpen kiekjes van Matena met collega's, vaak toevallig genomen of onaangekondigd. Dan zien we een aantal kruinen, een paar ruggen en altijd weer die vrolijke tronie van Matena, met zijn kenmerkende brede grijns. Niks oneerbiedigs aan, want ondanks zijn leeftijd kijkt de

stripmaker je vanaf het voorplat nog altijd uitdagend aan. Het vuur is er nog onverminderd. Jullie zijn nog niet van me af. Zo had het ook kunnen heten.'

Puk en Muk. Biografie van twee kabouters : bijlage / door Ger Janssen. Tilburg, Ehrenbreitstein, 2023. (Zie [SGKJ-Nieuwsbrief 49](#)). Onlangs verscheen een **Bijlage** (20 p.) bij het onderzoek van Ger Janssen uit 2022. Hierin heeft hij nieuwe gegevens vastgelegd naar aanleiding van een reis naar Koblenz, Leuven en Freiburg. De Bijlage bevat ook een artikel van Jeroen Brouwers over *Puk en Muk*, eerder verschenen in *Alles echt gebeurd*, Contact 2022.

(Aanvulling redactie: In het boek *Bezonden rood* noemt Brouwers ook een boek uit zijn jeugd dat hem zeer is bijgebleven: *Okkie Pepernoot*).

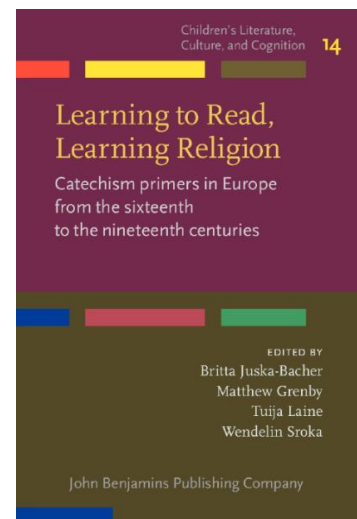
Photography in Children's Literature / ed. by Elina Druker and Bettina Kümmerling-Meibauer. (Children's Literature, Culture, and Cognition, 17) 2023. - 306 p. - ISBN 9789027214355 ; € 115,-.

'*Photography in Children's Literature* is the first international study that examines the wide array of artistic techniques, topics, and genres used within photographic books for children. Covering a time period from the 1870s to the 1980s, the collection offers multifaceted insights into changing perceptions of children and childhood during an era when the world changed in unprecedented ways. More than sixty full-color illustrations demonstrate an impressive variety of genres, from ABC books,

concept books, and country portraits to photo reportage and poetry. By discussing photographic books from ten countries and three continents, the collection offers an international scope, providing a glimpse into the production and reception of photography in children's literature in a range of contexts and cultures. Photographic books for children thus open up new vistas for scholars interested in an interdisciplinary and transnational investigation of children's literature, text and images, across the centuries.' (website uitgever)

Learning to read, learning religion : catechism primers in Europe from the sixteenth to the nineteenth centuries / edited by Britta Juska-Bacher, Matthew Grenby, Tuija Laine, Wendelin Sroka. - Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 2023. XVIII, 375 p., 25 cm. (Children's literature, culture, and cognition, ISSN 2212-9006 ; volume 14). - ISBN: 978-90-272-1282-5 ; € 99,-.

'Catechism primers are inconspicuous but telling little books for children combining the teaching of reading skills and religious catechesis. From the 16th to the 19th centuries, they have been produced, disseminated and used in huge numbers in many regions of the world, in particular in Europe.

Remarkably, similar texts appeared across the continent, spanning confessional traditions that were in other respects highly divergent. In different places, and across the whole period, different denominations used not only similar pedagogical and religious strategies, but also shared the same formats and iconography.

This volume, edited by scholars from Finland, Germany, Switzerland, and the United Kingdom, is the result of a collaborative transnational and interdisciplinary effort including education, language teaching, children's literature, book history, and religious studies. With contributions on seventeen European countries and regions, it sheds new light on a fascinating but largely neglected part of European cultural heritage, and, by establishing a comprehensive and authoritative summary of the field, offers fresh impetus for further transnational research.' (website uitgever)

SGKJ - www.hetoudekinderboek.nl - StichtingGKJ@gmail.com - www.facebook.com/stichtingGKJ/

Deze onregelmatig verschijnende *SGKJ-Nieuwsbrief* is een tussentijdse aanvulling op de *SGKJ-Berichten*. De *Nieuwsbrief* wordt verzorgd door Jeannette Kok en Aernout Borms. Opmerkingen over dit nummer en suggesties voor het komende nummer kunt u sturen naar jeannettekok47@outlook.com

U heeft op een eerder moment aangegeven nieuws vanuit de SGKJ op prijs te stellen. Wilt u zich afmelden voor de Nieuwsbrief, stuur dan een mailtje naar: StichtingGKJ@gmail.com